ОДЕСА:
Прайд Хода 2021

Київ, 2021

Центр Громадянських Свобод – правозахисна організація, яка працює для становлення прав людини, демократії та солідарності в Україні та регіоні ОБСЄ задля утвердження людської гідності.

Основними **завданнями** організації є: сприяння реалізації реформ, пов'язаних із забезпеченням прав людини; запровадження громадського контролю за діями правоохоронних органів, суддів, органів місцевого самоврядування; документування випадків політичних переслідувань в Криму та міжнародних злочинів на Донбасі; просвітницька діяльність з метою просування цінностей прав людини; участь у програмах міжнародної солідарності.

Група громадського спостереження "ОЗОН" була створена у січні 2013 року Центром Громадянських Свобод для інституціоналізації системи громадського контролю в Україні. Особливістю її функціонування є широке залучення на волонтерських засадах звичайних громадян до участі в громадському контролі незалежно від їх спеціалізації та попереднього досвіду.

ОЗОН ставить собі **за мету** удосконалення роботи органів влади у сфері забезпечення прав та свобод людини через організацію системи контролю за їх діяльністю, а також популяризацію ідей громадського контролю за владою серед українського суспільства. Вже своєю роботою волонтери ОЗОНу підважують патерналістський підхід у ставленні до влади та привчають як суспільство, так і представників органів влади до поширеної в демократичних суспільствах концепції **"влади як найманого менеджера"**, за якою оцінку ефективності влади надають безпосередні громадяни.

Вступ

Забезпечення свободи мирних зібрань під час проведення щорічного Маршу Рівності у Києві досі залишається викликом і для організаторів/ок, і для правоохоронців, і для місцевих органів самоврядування. Кілька груп контрзібрань, велика кількість учасників/ць та постійні ризики нападів - той контекст, у якому необхідно планувати охорону публічного порядку на цьому заході. Про те, як було реалізовано позитивний обов'язок захисту зібрань та фасилітації цієї свободи владою, читач/ка дізнається у цьому звіті.

Звіт є результатом масштабного моніторингу, який був здійснений групою громадського спостереження "ОЗОН", спираючись на українське законодавство та кращі практики, детально викладені у "Керівних принципах зі свободи мирних зібрань" та керівництві "Права людини та забезпечення правопорядку на публічних зібраннях" БДІПЛ/ОБСЄ.

23 червня 2019 року спостереження на Марші Рівності KyivPride здійснювали 8 груп моніторів/ок по всьому маршруту зібрання та контрзібрань. У координації та проведенні спостереження взяли участь 40 спостерігачів та спостерігачок.

Цього року окрему увагу було приділено моніторингу контрзібрань, зокрема найбільшому - "Молитовній варті на захист дітей та сім'ї", яке розпочалося напередодні, 22 червня. Для проведення аналізу для нас було важливим, яким чином буде відбуватися охорона публічного порядку та забезпечення можливості для цього зібрання провести свій захід, зважаючи на минулорічний контекст.

ЗМІСТ

Розділ I. Основне зібрання. **6**

Розділ II. Контрзібрання. **8**

Розділ III. Поліція. **11**

Розділ IV. Сутички та затримання. **15**

Розділ V. Висновки та рекомендації. **24**

Фотогалерея **26**

Прайд Хода 2021

Місто Одеса
дата 28.08.2021

Тривалість спостереження громадськими спостерігачами/ками.
14:37 - 19:51

Кількість осіб на зібранні: ~ 210

Кількість осіб на контрзібранні: ~ 160

Кількість поліції НПУ та військовослужбовців НГУ: ~ 760
(без урахування груп резерву)

Звіт буде доповнений результатами запитів до доступу до публічної інформації до ГУНП Одеської області, звернень до ГУНП, ППУ, ДБР, Генеральної Прокуратури та МВС. Окремо група громадського спостереження ОЗОН запросили у комунальної установи "Центр 007", за наявності та доступності - відеозапис подій на вул. Дерибасівській, які призвели до затримань

Розділ І. Основне зібрання.

Тривалість зібрання: 15:30 (учасники/ці та представники/ці преси почали поступово збиратись біля поліцейського кордону) - 17:05 (офіційний початок)- 19:10

Заявлене місце проведення/маршрут: початок зібрання — місцевість біля Тещиного мосту

Фактичне місце проведення/маршрут: Воронцовський провулок, 2к (Воронцовська колонада) - Приморський бульвар - вул. Пушкінська

Тематика зібрання: за анонсом[1] заходу в соц мережах, Прайд Хода 2021 – це *«правозахисний відкритий захід, яким ЛГБТ-ком'юніті Одеси прагне привернути увагу громади до тих проблем, з якими стикаються представники спільноти щодня. Насильство, приниження, дискримінація, погрози, правова незахищеність і нерівність на рівні законодавства (наприклад, у Сімейному кодексі). Кожний крок, зроблений учасниками Ходи по вулицях улюбленого міста, є нашим великим спільним кроком у краще майбутнє, в якому спокійно і щасливо живеться всім громадянам, бо не існує щасливих суспільств, в яких та чи інша соціальна група потерпала б від насильства та правової незахищеності.»*

Короткий опис подій:

В пості[2] за 27 серпня на Фейсбук-сторінці Прайд Ходи 2021 було вказане місце збору учасниці/ків (Тещин міст) та запланований розклад заходу.

Приблизно о 15:00 вже кілька представників/ць зібрання підійшли до Тещиного мосту зі сторони бульвару Жванецького. О 15:30 з'явилися організатори/ки зібрання, у той же час зібрання офіційно перенесли до Воронцовського провулку, 2к (Воронцовська колонада). Учасники/ці зібрання та представники/ці ЗМІ збиралися біля фільтраційного пункту для проходження поверхневої перевірки. Представники/ці ЗМІ також проходили акредитацію від організаторів/ок.

Перед початком зібрання спостерігачі/ки ОЗОНу помітили проведення інструктажу для поліцейських ГУНП Одеської області, який зокрема містив такі настанови: *«ваше головне завдання - щоб не було правопорушень, не можна відходити від ваших позицій на маршруті».*

Біля 16:00 учасники/ці зібрання вивісили на колонаді райдужний прапор, встановили банери організацій "Гей-альянс» і "Одеса Прайд», банер "Жити вільно, жити без страху" та іншу символіку. Встановили звукову апаратуру, генератор та трибуну.

На території біля Воронцовської колонади було присутньо біля 50 учасників/ць зібрання та волонтери/ки Прайд Ходи. Під час проведення поверхневої перевірки поліція вилучила у декількох учасників зібрання заборонені предмети (перцеві балончики, ножі).

Деяких учасників виводили з огородженої поліцією території вже після проходження через кордон з фільтраційними заходами. О 16:34 представники ТОР провели повторну поверхневу перевірку (з порушеннями) чотирьом учасникам зібрання, вилучили у них колюче-ріжучі предмети, схожі на ножі та вивели за кордон для «встановлення особи». О 16:49 представники ПОП провели повторну поверхневу перевірку ще двох людей, що брали участь у зібранні, виявили в них перцевий балончик та ножиці. Поліцейські фільмували обличчя учасни/ць, їх паспорти, а також занотовували персональні дані (ПІБ, дата народження). Потім учасника та учасницю вивели до виходу за кордон, згодом вони повернулись на місце зібрання.

[1] https://www.facebook.com/events/1196186317459410

[2] https://www.facebook.com/events/1196186317459410/?post_id=1211939149217460&view=permalink

О 17:05 організатори/ки та інші учасники/ці зібрання розпочали виголошувати промови. На зібранні був присутній представник Моніторингової місії ООН з прав людини.

Приблизно о 17:40 розпочалось шикування у колону по 3 людини. Учасникам/цям зібрання видали плакати (у формі табличок), веселковий прапор та банер «Жити вільно, жити без страху». Прибрали аудіоапаратуру та банери. О 17:46 з боку моря пролунало три вибухи. Організатори/ки закликали учасників/ць зібрання до спокою та заявили що поліція вже шукає причини виникнення інциденту. О 18:06 до колонади прибули двоє поліцейських з вибухотехнічної служби з собаками. Колона стояла на місці, за словами організаторів/ок у цей час маршрут зібрання звільняли від учасників контрзібрань.

О 18:07 колона рушила Приморським бульваром у напрямку пам'ятника Дюка де Рішельє. Час від часу рух зібрання зупинявся, і учасниці/ки чекали на подальші вказівки поліції. Організатори/ки закликали учасників не викрикувати гасла. Пройшовши Воронцовський палац, зібрання зупинилося. У цей час співробітники/ці Національної поліції звільняли маршрут зібрання від учасників/ць контрзібрань та пересічних громадян. Час від часу учасники/ці зібрання аплодували співробітникам/цям ТОР, ПОП та нацгвардії, які пробігали повз. Після того як зібрання дійшло до Думської площі, учасники/ці рушили по Пушкінській вулиці, проходячи повз розведене кордоном поліції та НГУ контрзібрання. Представники/ці контрзібрання час від часу намагались йти паралельно із зібранням, іноді проголошувати промови. Деяких з них поліція затримувала.

О 18:56 зібрання зупинилося на вулиці Пушкінській, між Прокуратурою Одеської області та Музеєм західного та східного мистецтва. Близько 19:10 учасників/ць зібрання разом з організаторами вивезли на автобусах з місця проведення зібрання.

Плакати:

"Жити вільно, жити без страху!"
~~"Mondamadm~~ Одесса - город свободы"
"Наші почуття - не хвороба"
"Где твоя ♂гомофобия♂ когда ты смотришь гачи"
"Ми не обираємо, якими народитися, але ви можете обрати чи ненавидіти нас"
"Неважно кто с кем спит главное чтоб все выспались"
"Мы Все Люди"
"Жити без страху"
"Любов варта всього"
"Де нам шукати щастя як не вдома?"
"Гомофобія заразна"
"Я кохаю! А ти?"
"Усі прагнуть щастя!"
"Моя сім'я - не пропаганда"
"Я тут, бо мені не байдуже"
"А ти чому тут?"
"Я вимагаю право жити в безпеці!"
"Queer - це сім'я"
"Вакцинуйся від гомофобії"
"Я хочу жити"
"Безпека для всіх. Але не для мене?"
"Stay safe of hate Залишайся поза ненавистю"
"Любить нельзя ненавидеть"
"Бог любит всех!"
"Закон дозволяє кохання"
"Кохання проти обмежень"
"Безпека - не привілей"
"Мені не потрібні особливе ставлення, мені потрібні рівні права"
"Неможливо вічно боятись своїх почуттів"
"Мене кохають такою яка я Є"
"Жити без Дискримінації"
"Будь собою"
"Happy Pride"
"Права людини понад усе!"
"Love is love is love is love"

Гасла:

За проханням організаторок/ів зібрання йшло без гасл. Концепція полягала у тому, що через мовчання присутніх "можна було почути голоси учасниць/ів, які не змогли доєднатися до зібрання"

Розділ II. Контрзібрання.

Тривалість зібрання: близько 15:00 - 19:30
Місце проведення: Думська площа - Приморський бульвар - пам'ятник Дюку
Додатковий маршрут: Думська площа - Прокуратура Одеської області

Тематика зібрання: 27 серпня на телеграм каналі організації "Традиція і порядок" з'явився анонс[3] контракції з наступним описом: *"(...)Ми переконані: українська держава повинна функціонувати згідно із принципами здорового глузду, верховенства права та християнської моралі. Вплив деструктивних ідеологій на суспільство та українську державу необхідно ліквідувати. Тому ми виступаємо проти гендерної освіти, ліберальної цензури в ЗМІ, будь-яких змін до Конституції та кодексів, що мають на меті привілеювання мізерних за кількістю соціальних груп. Також ми проти проведення так званих "лгбт-прайдів", які щороку поглиблюють розкол в українському суспільстві та спричиняють все більше і більше кровопролиття.(...)"*. Саме зібрання анонсували[4] вже 28.08 на Думській площі о 15:30.

Попередній контекст:

Довгий час офіційно не було анонсовано ніяких організованих контрзібрань у соціальних мережах. Станом до 27 серпня було зафіксовано, що організація "Традиція і Порядок"[5], а також телеграм-канал "SOLARIS"[6], заявили про абстрактні наміри протидіяти. У другому випадку заклики можна зчитати як такі, що підбурюють до зриву заходів Прайд-тижню в Одесі (у тому числі Прайд Ходи). Пост на телеграм каналі в першому же випадку відкритий до інтерпретацій, але в цілому, прямих закликів до насилля не було зафіксовано.

10 серпня голова Одеського осередку організації "Традиція і Порядок" Ілля Попков у своєму телеграм-каналі заявив[7] про те, що члени угрупування вийдуть під іншими гаслами: "Повторим Тбилиси". Цей допис, зважаючи на минулорічний досвід нападу на акцію, голова Гей-Альянсу в Одесі Анна Леонова розцінила як погрозу, через що і звернулась[8] до поліції за фактом погроз (нагадаємо: *"під час тбіліського Прайду за бездіяльності поліції противниками прайду були побиті активісти та журналісти, а також розтрощені 2 офіси правозахисних організацій"*). Однак, провадження відкрито не було.

Короткий опис подій:

Близько 15:00 на Думській площі вже збирались учасники/ці контрзібрання, чекали на початок, розгортали плакати, фотографувались. На місці вже були присутні 6 співробітників/ць поліції діалогу, 2 представники ДСНС (із вогнегасником) та декілька працівників ГУНП, 1 представник спецпідрозділу НГУ "Омега". Перехрестя вул. Пушкінської та вул. Ланжеронівської було вже перекрито 2-ма працівниками Муніципальної варти. На прилеглих територіях також були зафіксовані 14 представників Муніципальної варти, близько 10 представників НГУ та ГУНП.

Приблизно о 15:30 почались промови, учасники/ці контрзібрання почали поступово розгортати прапори "Традиція і порядок" та "Християнський фронт", діставати та роздавати таблички/плакати. О 16:00 почали шикуватись колони із приблизно 120 учасників/ць по 4 людини в ряду, перший ряд тримав основний постер

[3] https://t.me/tradition_and_order/10594
[4] https://t.me/tradition_and_order/10595
[5] https://t.me/tradition_and_order/10527
[6] https://t.me/project_solaris/854
[7] https://t.me/Popkov_IO/122
[8] https://zmina.info/news/odesa-prajd-zvernuvsya-do-policziyi-cherez-pogrozy-shhodo-marshu-rivnosti-odnak-ta-ne-stala-vidkryvaty-provadzhennya/

зібрання "П*дараси, курорт закінчився - ЛГБТ тут не місце". О 16:05 вони рушили по Приморскому бульвару до пам'ятника Дюку, там на них чекали ще близько 40 противників Прайд Ходи. Під час маршу учасники/ці контрзібрання вигукували гасла, а на Приморському бульварі лунали промови. На цій локації вони знаходились близько 40 хвилин, а потім рушили назад до Думської площі, де довгий час нічого не відбувалось. Учасники/ці були розпорошені по території від Думської площі по Приморського бульвару до пам'ятника Дюку, присутність поліції підсилилась, на прилеглих територіях з'явились представники/ці ТОР та ПОП.

О 18:00 було зафіксоване окреме контрзібрання біля тільки-но побудованого додаткового кордону з Національної Гвардії та Поліції особливого призначення біля пам'ятника Дюку. Декілька учасниць/ків з мегафоном, мікрофоном та колонкою вигукували промови, звертались до поліції з проханням прибрати кордони, вмикали релігійну музику та закликали містян "*відстояти Одесу*". Коли кордон поліції рушив, звільняючи площу біля пам'ятника Дюку та Приморський бульвар до Думської площі, основна частина контрзібрання вже знаходилась на Думській площі біля міської ради. Частина контрзібрання разом з невеликим паралельним релігійним зібранням знаходилась прямо біля рухомого кордону, з ними активно працювала поліція діалогу, просили вивільнити місце, пояснювали необхідність надавати можливість іншому зібранню пройти.

Близько 18:30 кордон з правоохоронців та військовослужбовців дійшов до Думської площі та оточив контрзібрання. Близько 80-ти людей зібрались біля кордону поліції з боку вул. Пушкінської. Вигукували гасла, були зафіксовані поодинокі інциденти словесних сутичок з поліцією, але як поліція діалогу так і поліція особливого призначення, яка формувала кордон, постійно комунікували з агресивно налаштованими противниками Прайд Ходи, пояснюючи свої функції. Рівень напруги під час нечисленних конфліктних ситуацій вдавалось зменшувати, а агресивні настрої деескалувати.

Під час проходження Прайд Ходи у безпосередній близькості до локації контрзібрання, були також зафіксовані використання 2 фаєрів, які з боку контрзібрання кинули за кордон поліції у напрямку рухомого зібрання. Один з фаєрів попав під ноги працівнику НГУ.

Епізод 1. За інформацією УНН[9], з посиланням на Думская ТВ, декілька учасників контрзібрання зняли з флагштоку біля міської ради флаг Європейського Союзу, саме його, ймовірно, вони підпалили (видео с протестов мире) після завершення зібрання.

Ближче до 19:00 представник "Християнського Фронту" оголосив кінець зібрання. Після чого переважно учасники контрзібрання із символікою "Традиція і порядок" вишикувались у колону та рушили до будівлі Прокуратури Одеської області, де сталися сутички між учасниками та поліцейськими та масові затримання *(див. Розділ V. Сутички та затримання)*.

[9] https://www.unn.com.ua/ru/news/1941974-protivniki-lgbt-praydu-zirvali-prapor-yes-z-flagshtoka-bilya-meriyi-odesi

Плакати:

~~"Законопроект 5488"~~
"Ультраправе насилля: "Когда ты уже научишься порядку?"
"Пропаганда гомосексуалізму є загрозою національній безпеці."
"Господа либералы, вы окружены - это во-первых"
"ЛГБТ тут не место"
"Не спи із чоловіком, як із жінкою, бо це гидота. Біблія, Левит 18:22"

Гасла:

"Служу Богу! Служу Батьківщині"
"Слава Україні! - Героям Слава!"
"Україна - понад усе"
"Слава нації -смерть ворогам!"
"Слава Ісусу Христу - навіки слава!"
"Геть! Геть! Геть ЛГБТ!"
"Геть ЛГБТ!"
"Традиція, сім'я, порядок!"
"Ні ЛГБТ- пропаганді!"
*"П*дари!"*
*"П*дараси!"*
"Ганьба!"
*"А ну-ка, давай-ка, у*бывай отсюда!"*

Розділ III. Поліція.

Кількість поліції НПУ та військовослужбовців НГУ (за підрозділами):

ГУНП – 203
Поліція діалогу - 15
ТОР – 87
ПОП – 195
Патруль – 3
НГУ – 203
Група діалогу НГУ – 15
ЗОП НГУ «Омега» - 36
Вибухотехнічна служба поліції – 4
ЦОУ – 1

Короткий опис дій правоохоронців:

Прибувши до Тещиного моста о 14:39, спостерігачі/ки вже зафіксували численну присутність правоохоронців та спецтранспорту, усього було помічено близько 104 співробітників/ць ГУНП, ТОР та військовослужбовців НГУ, неподалік фільтраційного пункту.

О 14:51 3 представники ГУНП та 3 - ТОРу почали поступово обмежувати можливість проходу Тещиним мостом в сторону Колонади Воронцовського палацу. Людей попереджали про Прайд Ходу та рекомендували обходити локацію. Містяни без перепон виходили, туристів-іноземців, що проживали на Приморському – пропускали. Поруч знаходилось 3 поліцейських діалогу, які в основному вели комунікацію з перехожими. З іншого боку мосту знаходилось 15 представників/ць групи діалогу Національної гвардії України та поліція, які станом на 15:28 не перекривали прохід.

О 15:31 зафіксовано колону з двох автобусів НПУ та одного спецтранспорту НГУ. Перпендикулярно даному транспорту знаходився ще один автобус НПУ. Разом вони фактично повністю перекривали прохід Приморським бульваром, недалеко від входу до Грецького парку (2 поліцейські та 3 представники НГУ стояли на сходах аж до самого парку). Правоохоронці ГУНП, ТОРу та військовослужбовці заповнили проміжки між транспортом, щоб унеможливити прохід. За колоною правоохоронців та одним із автобусом знаходились співробітники Поліції особливого призначення.

О 15:37 зафіксовано 3 МАЗи та Національну гвардію позаду Дюка, що перегородили вхід з Катерининської. Більшість виглядала з вікон МАЗу, ті що знаходяться ззовні одягнути в важке екіпірування (бронежилети, наколінники, налокітники і т.п.). Біля Дюка неподалік від Фунікулера, по два боки від контрзібрання також знаходились правоохоронці та військовослужбовці. З одного боку 8 представників НГУ та один поліцейський, з іншого – 12 поліцейських та заповнений нацгвардійцями автобус. Біля контрзібрання на Думській площі знаходились лише біля 8 представників/ниць поліції діалогу, кілька співробітників ГУНП та 2 представники ДСНС. Інші правоохоронці та військовослужбовці знаходились на прилеглих територіях.

15:45 на вході на Тещин міст розпочинає активно працювати фільтраційний пункт. Поверхнева перевірка здійснюється поліцейськими відповідної статі (справа для чоловіків, зліва для жінок). Поліцейський ТОРу неодноразово виходив за межі "візуального огляду особистих речей" (сумок та рюкзаків) - тобто було зафіксовано численні порушення правил проведення поверхневої перевірки. Спостерігачи/ки стали свідками того, як він самостійно перевіряв вміст сумки рукою, без вимоги до особи, яка проходить перевірку, самостійно показати вміст особистих речей. Аналогічно ініціативу з перевірки вмісту сумки учасників брав представник НГУ.

Інколи учасники/ці зібрання, які проходили поверхневу перевірку, відмовляли правоохоронцям у проханні відкрити міні-кармани рюкзаків біля ручок, що ускладнювало належну роботу під час фільтраційних заходів. Зокрема, двоє осіб, які проходили перевірку, робили вигляд, що ніяких додаткових карманів немає, а потім, що всередині нічого немає. Заборонені предмети, порушуючи правила поверхневої перевірки, знаходили попри такі запевнення.

Епізод 1. У одного із учасників зібрання правоохоронці знайшли ніж та одразу передали його волонтеру, який в подальшому планував долучитись до ходи. Після зауваження з боку осіб, які знаходились позаду та очікували на свою чергу, поліція всі речі складала в спеціальну коробку.

У деяких учасників/ць Прайд Ходи було вилучено заборонені предмети під час поверхневої перевірки, включаючи перцеві балончики, ножі, ножиці, запальнички, ємності з незрозумілим вмістом (речовинами).

Станом на 16:42 Приморський бульвар перетнув велопатруль – 3 поліцейських, хоча не зрозуміло, чи були вони залучені до забезпечення охорони мирних зібрань, чи опинились на Приморському випадкову. В подальшому їх присутність не фіксувалась.

Рівно о 17:00 було закрито пропуск через фільтраційні пункти. Попри провакаційні промови та агресивну поведінку молодого чоловіка, який намагався пройти, поліція перестала пускати на місце зібрання у чітко зазначений час.

Епізод 2. Одній дівчині на прохання волонтера Прайду дозволи вийти та знов прийти через кордон вже після закриття пропуску, в силу активної співпраці волонтерів/ок та представників/ниць поліції.

О 17:09 прохід додатково перекрито транспортним засобом. 17:12 поліція здійснює поверхневу перевірку чоловіка в камуфляжній формі неподалік місця збору учасників. Ще одного чоловіка на місці збору додатково перевіряють, причин повторної перевірки дізнатись не вдалось. Усього таких повторних перевірок відбулось не менше 3-х. О 17:44 співробітники ТОРу переміщаються на позицію попереду колони учасників ходи, що формується.

О 18:07 починає рух колона учасників/ць у супроводі правоохоронців, які охопили колону з усіх боків. Поліцейські ТОРу та ПОПу досить скоординовано рухаються та колективно повторюють команди командира «Рух!», «Стій», супроводжуючи колону на відстані 1,5 метри один від одного. По бокам від учасників на однаковій відстані знаходиться поліція діалогу. Рух колони зупиняли декілька разів, коли учасники/ці ходи дійшли до Дюка, поліція отримала наказ пришвидшитись та швидко перетнути територію біля пам'ятника. Вхід з Катерининської щільно перекритий силами правоохоронців та НГУ.

О 18:27 зібрання доходить до міськради, де проходить контрзібрання в оточенні поліції особливого призначення, ГУНП, Національної гвардії та загону особливого призначення НГУ «Омега». Буквально через дві хвилини 3 спеціалізовані автомобілі для перевезення затриманих та один автобус стають впритул один до одного паралельно Пушкінській. Між ними по 1-2 поліцейських, які спостерігають та контролюють досить незначні проміжки (пройти боком між автомобілями не можливо, вони припарковані так, що майже відсутнє місце між ними).

З наближенням учасників Прайд ходи контрзібрання активізується, але їх все далі відтісняють в сторону Стамбульського парку. Тим часом, співробітники ПОП, які знаходився в кінці Приморського бульвару разом з іншими правоохоронцями стають в шеренги, витісняючи перехожих назад, та перекриваючи проходи по провулку Чайковського, вул. Пушкінської, а після проходу Прайду – сторону Приморського бульвару. З боку провулку Чайковського також стоять автобус та спеціальний автомобіль для перевезень патрульної поліції.

Епізод 3. Біля кордону з Поліції особливого призначення сталась словесна сутичка, причини якої не вдалось зафіксувати, але агресивна поведінка з боку деяких учасників/ць контрзібрання швидко вщухла. Після чого кордон посилився додатковою шеренгою зі співробітників ПОПу та ущільнився, а близько 20-ти учасників/ць контрзібрання, які стояли поряд з кордоном - розійшлись. Коли ситуація повністю нормалізувалась, представник ПОП почав точково пропонувати людям, які явно були не учасниками/цями контрзібрання, а перехожими, вийти через кордон поліції без можливості зайти назад.

Попри те, що деякі учасники контрзібрання о 18:48 перестрибнули невеликий паркан та побігли з Думської площі через Стамбульський парк, правоохоронці зберігають свої позиції. Представниками національно гвардії було затримано чоловіка, якого у супроводі 5 правоохоронців було доставлено до місця з'ясування особи.

О 18:47 відбулась словесна сутичка між представником зібрання та трьома представниками конртзібрання, оскільки останні почали вигукували образливу лайку в сторону колони. Зі сторони вул. Пушкінської до місця сутички прямували особи, які на перший погляд є працівниками правоохоронних органів в цивільному одязі. Необхідно зауважити, що представники правоохоронних органі не вмішувалится в словечну сутичку, а залишались стояти у кордоні, не реагуючи на ситуацію. Сутичку завершив представник зібрання, закінчивши свій діалог покинувши зазначене перехрестя.

19:00 на вул. Пушківська відбувся діалог між ймовірним учасником контрзібрання та учасницею зібрання, в цей час 5 представників поліції стояли між опонентами, на місці була присутня поліція діалогу відео. О 19:02 12 престравників ТОРу посили локацію на якій відбувався зазначений вище діалог, оскільки зі сторони не перекритої частини вулиці зібрався натовп, який міг пробити кордон із одного ряду поліцейських. Також, представники/ці поліції діалогу супроводили через кордон громадян, які проживають на вул. Пушкінська.

О 19:02 з’являються два автобуси, які мають допомогти учасникам Прайд Ходи покинути місце звершення зібрання. Один з них поїхав у протилежному напрямку, повернувши в бік Оперного, але поліцейські оперативного його повернули., в той час як приблизно 35 представників ТОР посилили кордон.

О 19:12 учасники/ці зібрання покидають завершальну локацію (на перехресті Пушкінської та Грецької) на автобусах.

Епізод 4. О 19:19 без застосування сили ТОР та ПОП затримали трьох молодиків, яких було відведено до безпечного місця біля міської ради для встановлення особи та ймовірно, особистого огляду. За результатом проведених дій було встановлено, що один молодик є неповнолітнім, було вилучено 2 складних ножі та кишеньковий балончик.

Охорона здоров'я.

Як на зібранні так і на контрзібранні, а також під час сутичок та затримань була постійна присутність медиків. Групи швидкого реагування «Червоного Хреста» також постійно знаходились на локаціях та патрулювали місцевість час від часу, зміняючи позиції разом із учасниками/цями зібрань. Як мінімум, 3 машини швидкої допомоги були зафіксовані та близько 9 волонтерів/ок Червоного Хреста.
Також на місці були присутні, як мінімум 6 рятувальників ДСНС

ЗМІ: Ґрати, 1+1, Суспільне, Думская ТВ, 24 канал, 5 канал, Україна 24, Odesa Live, Доступно ТВ, Первый городской, informer.od.ua, Укрінформ

Також на місці була присутня Моніторингова місія ООН з прав людини

Розділ IV. Сутички та затримання.

Перед описом самого інциденту, варто зазначити, що спостерігачі/ки не були свідками початку заворушень. Також, на жаль, з численних фото- та відеоматеріалів, які були переглянуті для аналізу ситуації, не було знайдено зафіксованого на камеру прицільно моменту зіштовхнення учасників/ць контрзібрання та правоохоронців і військовослужбовців.

За словами прес-центру ГУНП в одеській області[10] саме учасники контрзібрання стали ініціаторами сутичок: *"по завершенню прайд ходи в центрі міста група невдоволених акцією молодиків кинулася до правоохоронців битися, застосувавши сльозогінний газ"*. За версією організаторів контрзібрання - організації "Традиція і порядок"[11], саме правоохоронці ініціювали сутички після чого вдались до затримань: *" учасники руху «Традиція і Порядок» організовано відходили на місце збору, на підході до якого «правоохоронці» перегородили дорогу та напали на активістів руху"*.

Однак, за відсутності конкретних матеріалів, які б підтверджували позицію однієї зі сторін, ми не можемо стверджувати про правдивість будь-якої з версій. При відтворенні послідовності подій ми будемо спиратися лише на ті дані які були зафіксовані або побачені спостерігачами/ками та фото і відеоматеріали, які були знайдені у відкритих джерелах. Ми роздивимось контекст, в якому розгорталась сутичка (ті ввідні дані, якими ми володіємо) та оцінимо **роботу поліції** з огляду на її **законність, пропорційність, необхідність та ефективність.**

Початок сутичок.

З відеоматеріалів видно, що до початку сутичок до 10 правоохоронців та військовослужбовців, що знаходились на прилеглій території, скоріш за все перекрили шлях або створили перепони для проходу колоні контрзібрання. Присутність поліції на цьому місці ймовірно була вмотивована[12] тим, що на локації ще знаходилися близько 7 представників/ниць зібрання Прайд Хода. А з огляду на те, що існує попередній контекст ймовірних погроз в бік Прайд Ходи, а деяка кількість учасників/ць контрзібрання неодноразово робила спроби перейти через кордон до Прайд Ходи - була наявна теоретична загроза зіткнення та спалаху насильницьких дій.

На відео[13], яке було знайдено з пошуку у відкритих джерелах (початок сутичок але із кінця колони), видно, що поступово, з наближенням учасників/ць до будівлі Прокуратури, до місця наближаються близько 10-ти правоохоронців та військовослужбовців, один з них тримає кийок в руці, але скоріше "розслаблено" ніж з готовністю до використання (1:12). Сутичка ймовірно починає розгортатись на 1:25 хв. відео. На жаль, не видно чому саме вона починається, чутно лише викрики та початок

---

[10] https://od.npu.gov.ua/news/zvichajni-novini/odeski-policzejski-prityaguyut-do-vidpovidalnosti-61-osobu-shho-vlashtuvali-bijku-z-pravooxoronczyami-pislya-marshu-rivnosti/

[11] https://t.me/tradition_and_order/10684

[12] Як зафіксовано нашими спостерігачками, на Думській площі кордони з військовослужбовців та правоохоронців були розпущені о 19:02 (рівно у той час, коли на перехрестя вул. Грецької та вул. Дерибасівської приїхали два автобуси для того, щоб вивезти учасників/ць Прайд Ходи). Тож коли у 19:02 територію Думської площі знов можна було вільно перетинати, близько 120 учасників/ць контрзібрання вишикувались у невеликі ряди по 2-3 людини та пішли до вул. Дерибасівської у сторону будівлі Прокуратури Одеської області (знаходиться за квартал від місця завершення Прайд Ходи). По суті, учасники/ці контрзібрання дістались вул. Дерибасівської (будівлі Прокуратури) близько 19:20. У той час їх більшості "опонентів" вже не було в безпосередній близькості (учасники/ці зібрання покинули локацію на автобусах о 19:12). Варто сказати, що з коментаря для ОЗОНу від Іллі Попкова, одного з організаторів контрзібрання - учасники контрзібрання думали, що їх опоненти вже залишили територію. Але, як зазначила в коментарі для ОЗОНу одна з організаторок Прайд Ходи, Анна Леонова, приблизно до 19:20-19:25 на локації ще залишалась вона та близько 6 учасників/ць. Для підтвердження своїх слів, вона надала скрін замовленого нею таксі: https://drive.google.com/file/d/1LiIGHUVnXoaOVFku6mqI7rs8w2VP4uI5/view?usp=sharing

[13] https://youtu.be/wn8blFOxFRo?t=61. Спостерігачами також зафіксовано, що по дорозі на місці сутичок не знаходилось жодного кордону поліції, були присутні лише кілька представників НГУ та ГУНП на прилеглій території, але їх дислокація не створювала перепон для руху учасників/ць.

активного руху натовпу та швидкого переміщення в сторону учасників/ць зібрання великої кількості правоохоронців та військовослужбовців. Тоді ж і починаються перші затримання, а велика кількість учасників/ць, які не вчиняли жодних насильницьких дій та не знаходились у середині подій, до 30 секунд майже нерухомо дивляться на те, що відбувається, а потім починають масово втікати від місця сутичок (ймовірно через початок активного затримання та розпилення великої кількості сльозогінного газу).

На відео[14], яке опублікував прес-центр ГУНП Одеської області (вже активна фаза сутичок із безпосередньо центру подій) зафіксовано події орієнтовно з 30-ої секунди після початку сутичок[15]. Тут видно, як близько 4 учасників контрзібрання активно та у великому об'ємі прицільно (деякі - неодноразово) розпиляють сльозогінний газ у бік працівників поліції та національної гвардії. Такі дії дійсно могли слугувати підставою для затримання.

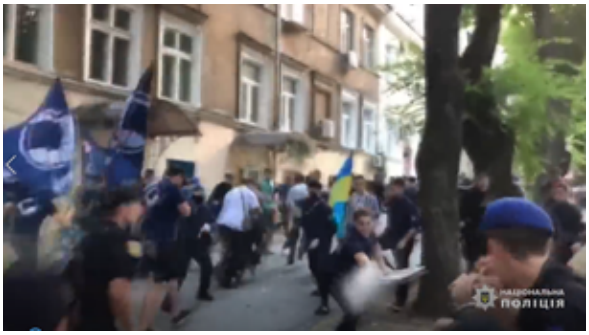

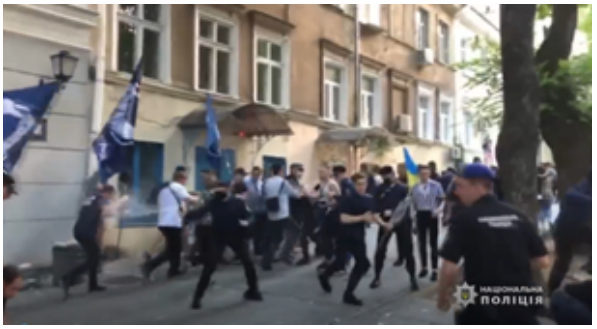

Однак це точно не є першим проявом агресії та насильства у даному інциденті. До цього, на відео, яке зняла одна зі спостерігачок ОЗОНу (зафіксовано події десь з 8-ої секунди після початку сутичок[16], видно, як працівники Національної Гвардії, як мінімум 2 рази, використовують сльозогінний газ (1 раз прицільно) на натовп людей, які візуально намагаються вибігти з нещільного кордону поліції та НГУ. Не можна стверджувати достеменно, чи вчиняли учасники контрзібрання до цього якісь насильницькі дії чи ні, так як на відео не зафіксований момент перед розпиленням газу, а тому точна оцінка пропорційності застосування спецзасобу у даному випадку неможлива.

[14] https://youtu.be/cgP8dEFfLFA
[15] якщо співставляти із попереднім відео, де подія зафіксована від початку до кінця, але у незручному для аналізу ракурсі
[16] якщо співставляти із відео, де подія зафіксована від початку до кінця, але у незручному для аналізу ракурсі

Затримання після сутичок.

Після того як розпочалась сутичка, правоохоронці разом із військовослужбовцями НГУ, у тому числі Загону особливого призначення НГУ "Омега", почали здійснювати затримання учасників контрзібрання. За даними поліції, для з'ясування обставин після сутички було доставлено до відділу поліції 51 особу[17], в результаті притягують до відповідальності 61 особу[18] за заворушення після Прайд Ходи: *серед яких є статті за хуліганство, дрібне хуліганство, погроза або насильство над поліцейським, масові заворушення*[19]. Також за заявою поліції, усього близько 30 правоохоронців постраждало від участі в сутичках.

Нам невідомо, чи були підстави для такого затримання і чи були вчинені учасниками контрзібрання дії[20], які могли спровокувати таку реакцію поліції, а саме відкриття кримінальних проваджень та складання такої кількості адміністративних протоколів. Поміж іншим було відкрито кримінальне провадження за ч.1 ст.294 ККУ (Масові заворушення), проте пропорційність такої кваліфікації потребує додаткового вивчення. Зокрема обгрунтування з боку правоохоронних органів щодо наявності складу злочину у діях підозрюваних.

Крім того, комунікація щодо причин затримання з боку поліції не була зафіксована спостерігачами/ками у жодному із випадків. Спостерігачами/ками були зафіксовані випадки, коли мовчки затримували людей, які стояли біля місць розгортання подій (затримань) по прилеглій території до будівлі прокуратури.

---

17 https://od.npu.gov.ua/news/zvichajni-novini/policzejski-rozpochali-provadzhennya-za-faktami-xuliganstva-masovix-zavorushen-ta-nasilstva-shhodo-praczivnikiv-pravooxoronnogo-organu/

18 https://od.npu.gov.ua/news/zvichajni-novini/odeski-policzejski-prityaguyut-do-vidpovidalnosti-61-osobu-shho-vlashtuvali-bijku-z-pravooxoronczyami-pislya-marshu-rivnosti/

19 *"(...)відомості внесли до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч.2 ст.345 (Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу), ч.1 ст.294 (Масові заворушення) та ч.4 ст.296 (Хуліганство) Кримінального кодексу України. (...) За результатами досудового розслідування в рамках проваджень в порядку ст. 208 Кримінального процесуального кодексу було затримано 15 осіб віком від 18-ти до 25-ти років. (...) Відносно ще 46-ти осіб, серед яких 12-ть неповнолітніх, складено адміністративні матеріали за ст. 173 (Дрібне хуліганство) Кодексу України про адміністративні правопорушення. Додатково батьків підлітків притягнуто до відповідальності згідно зі статтею 184 КУпАП."*

20 Під час самих зібрань були зафіксовані поодинокі випадки агресивної поведінки, наприклад кидання 2-х фаєрів зі сторони контрзібрання за кордон поліції у бік Ходи, а також зняття прапору ЄС з флагштоку біля міської ради. Під час затримань, спотерігачами/ками ОЗОНу не було зафіксовано ніяких випадків жорсткої непокори з використанням фізичної сили в бік правоохоронців. Єдиними явними нападами на правоохоронців, які були зафіксовані на камеру та наявні у відкритому доступі – це 4 випадки розпилення сльозогінного газу про які було зазначено вище. А також, на відео від прес-центру ГУНП одеської області видно, як поліцейському надають медичну допомогу після, ймовірно, облиття зеленкою. Розлита на підлозі зеленка була зафіксована нашими спостерігачами/ками також на прилеглій території до місць затримання. Цей інцидент також теоретично може бути частиною насильницьких дій з боку учасників контрзібрання.

Епізод 1. За кілька кварталів від будівлі прокуратури після сутичок під час продовження затримань, один із працівників НПУ указав на ймовірного учасника контрзібрання, який стояв разом з перехожими біля супермаркету, наказавши його затримати. Інший співробітник НПУ одразу підійшов до людини та без роз'яснення причини затримав його та повів у невідомому напрямку (ймовірно до спецтранспорту для затримання).

Епізод 2. За словами людини, яка звернулась до нас у соцмережах для повідомлення про складання на нього адміністративного протоколу: під час відстороненого спостереження за розгортанням сутичок на вул. Дерибасівській його затримали співробітники правоохоронних органів. Як він зазначає, поліція ігнорувала його пояснення про непричетність до жодного із зібрань та не вчинення жодних правопорушень. Після людину відвели до автозаку, одягли наручники (стяжки) та повезли до райвідділку. За інформацією в цьому повідомленні, людину незаконно без пояснень протримали у відділку більше 8-ми годин, після чого склали на нього адмінпротокол за ст. 173 (Дрібне хуліганство). Цю інформацію, по можливості, ми ще перевіряємо на достовірність.

Законність затримань та дотримання процедури, наявність підстав у ряді випадків - потребують додаткового вивчення та викликають стурбованість

Оцінка пропорційності застосування фізичної сили під час затримань

Спостерігачами/ками були зафіксовані випадки застосування фізичної сили вже під час одягання наручників та супроводження людей, які не чинили спротиву, до спецтранспорту, з елементами, які можна оцінити, як порушення принципу пропорційності у роботі правоохоронців та військовослужбовців.

Епізод 1. Затискання на область шиї та щелепи під час проведення до спецтранспорту до затриманого, який не чинить спротиву

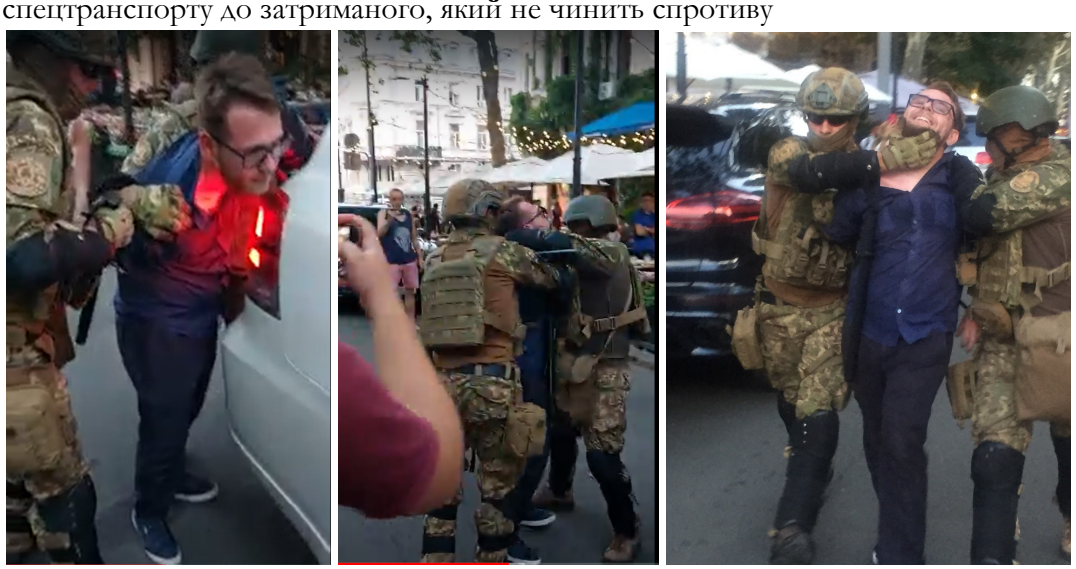

Епізоди 2. Використання больових прийомів для супроводження до спецтранспорту осіб, які не чинять спротив. Перша фотографія - скріншот з відео[21], де затриманий просить військовослужбовців легше тримати його, через фізичний біль.

[21] https://www.instagram.com/p/CTIHPjrD9rQ/?utm_medium=copy_link

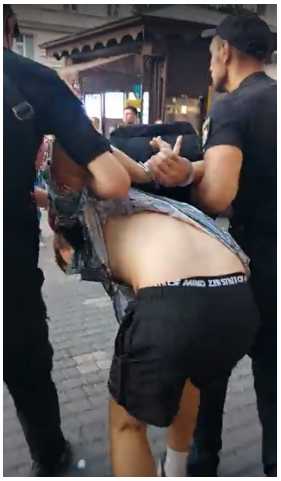

Епізод 3. Наступання коліном на зону шиї під час надягання наручників

Епізод 4. Використання кийків після затримання, коли людина, ймовірно, у лежачому стані не чинить спротиву, видно на відео з телеграм-каналу[22].

[22] https://t.me/Tarrant_Lads/2808

Випадки перевищення службових повноважень із ймовірним нанесенням тілесних ушкоджень.

Епізод 5. На тому ж відео, що і в епізоді 4 можна побачити, як поліцейський ставить ногу на голову затриманого, який нерухомо лежить на підлозі.

Проблема ідентифікації під час сутичок та затримань.

ПОЛІЦІЯ

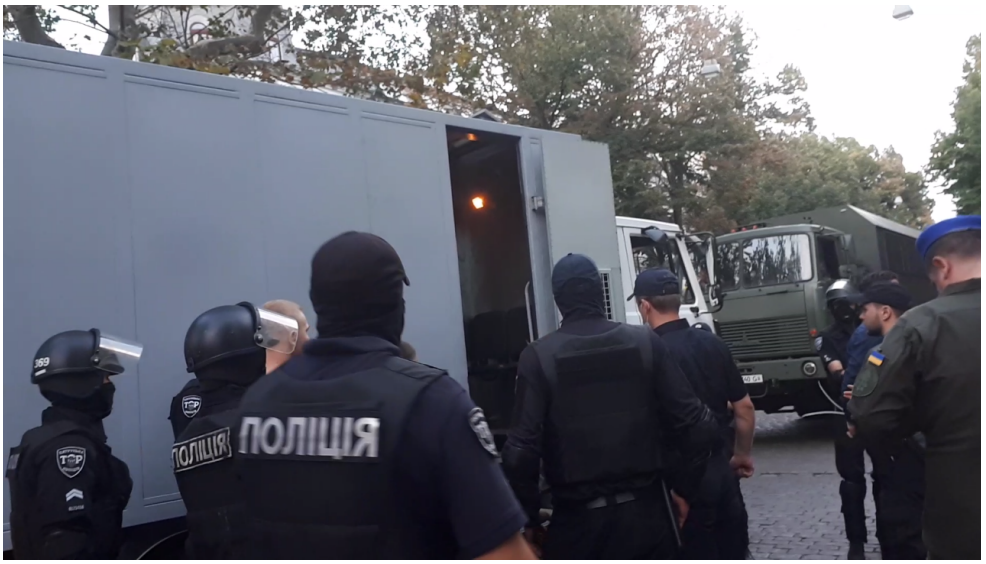
ПОЛІЦІЯ

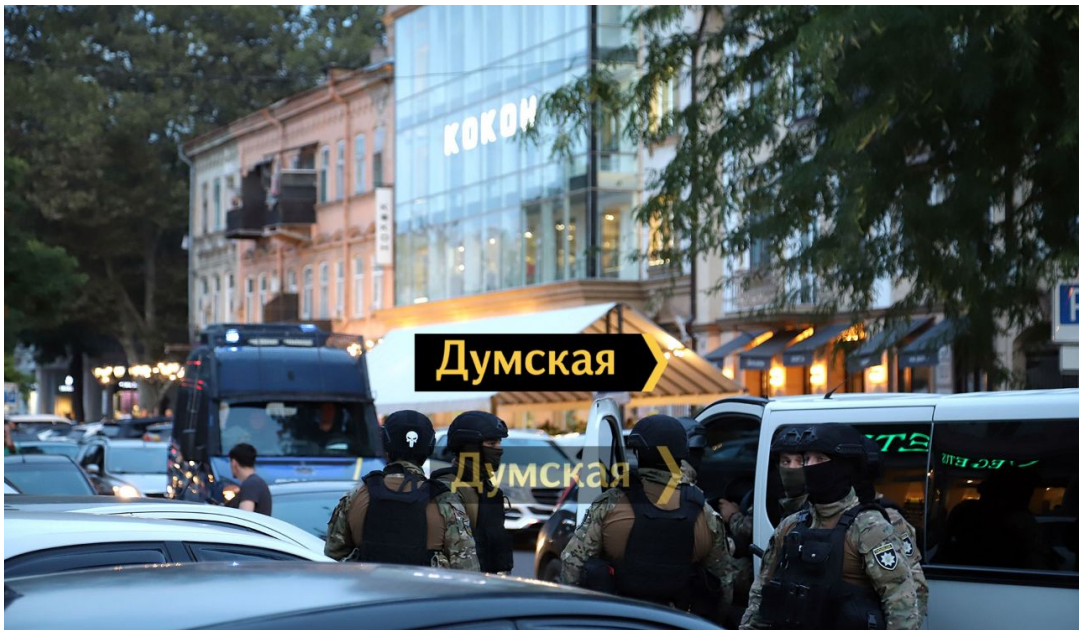
КОКОН
Думская
Думская

Розділ V. Висновки та рекомендації.

Забезпечення свободи зібрань є доволі складним завдання для влади. Особливу складність це завдання становить для поліції, яка несе основну відповідальність за забезпечення можливості провести зібрання і разом з тим підтримання громадського порядку.

Загалом, роботу правоохоронців під час паралельних зібрань в центрі Одеси 28 серпня, можна оцінити як успішну. Серед очевидного позитиву у роботі поліції - уможливлення безпечного проведення Прайд Ходи 2021 та забезпечення повного доступу до маршруту, який було змінено в безпекових цілях напередодні. Також було забезпечено можливість проведення різних паралельних зібрань на прилеглих локаціях *(у день Прайд Ходи було зафіксовано 3 окремих контрзібрання у формі статичного протесту, пікету та молитовного служіння, а також 1 паралельне зібрання-фестиваль "Одеса - руде місто", яке зовсім не стосувалось тематики)*. Протягом усіх запланованих подій було помітно, що правоохоронцями було проведено попередню скрупульозну підготовку до того, щоб організувати безпечний простір для проходження Прайд Ходи, при цьому надати можливості іншим людям реалізувати свою свободу на мирне висловлювання позиції в публічному просторі та фасилітувати усі масштабні та локальні процеси вписуючи їх у повсякденне життя міста.

Окремо варто відзначити такі позитивні дії з боку поліції:

1. Злагодженість роботи правоохоронних органів. Під час усього проведення зібрань була наявна швидка та ефективна реакція на точкові кризові ситуації та ситуації підвищення ризиків до ескалації насилля
2. Правоохоронці коректно комунікували інформацію про захід. Спостерігачами/ками не було зафіксовано жодних дискримінаційних висловів та дій з боку співробітників/ць НПУ, а навпаки, задачі поліції під час забезпечення охорони публічного порядку на мирних зібраннях аритулювалась для учасників/ць зібрань та перехожих досить чітко та грамотно.
3. Комунікація з учасниками/цями процесів та пересічними громадянами була здійснена на належному рівні, представники/ці не тільки поліції діалогу, але і інших підрозділів НПУ були здатні чітко та своєчасно надати інформацію або знизити рівень напруги шляхом діалогу за потреби
4. Диференційований підхід. Було неодноразово помічено, як різні представники/ці НПУ демонстрували диференційований підхід як к зібранням так і до всього натовпу, вміючи розділити учасників процесів та перехожих, а також відрізнити візуально та поведінково представників/ниць різних акцій.
5. Належний стан дотримання правил носіння однострою а також тих частин ЗУ "Про Національну Поліцію" у частинах, які стосуються носіння знаків розрізнення та спеціального жетону у більшості працівників/ниць НПУ, які залучались до охорони громадського порядку 28 серпня під час Прайд Ходи та інших паралельних зібрань.

Проте подальші дії поліції із застосуванням сили та затримання учасників контракції викликають занепокоєння. Законність дій поліції має бути зрозумілою учасникам, а чітка артикуляція сприяє такому розумінню. У деяких обставинах може виникнути необхідність застосувати силу. Будь-яке застосування сили поліцією завжди має бути винятком, а не нормою. Перевагу завжди слід віддавати пошуку можливостей для мирної деескалації напруженості за допомогою діалогу, переконання й переговорів як альтернативи використанню сили.

Тому нижче зазначаємо ряд порушень, які було зафіксовано у роботі правоохоронців після та під час проведення зібрань 28 серпня:

1. **Незаконне застосування фізичної сили під час затримання.**

На відео видно, що затримана особа не чинить спротиву, а навпаки лежить на підлозі майже нерухомо.

2. **Ймовірні здійснення невмотивованих затримань**
3. **Масове порушення правил проведення поверхневої перевірки на фільтраційних заходах перед початком Прайд Ходи.**

Спостерігачами/ками було зафіксовано неодноразове порушення правил проведення поверхневої перевірки, особливо що стосується самостійного показу особистих речей - правоохоронці часто починали самостійно копирсатися в сумках учасників/ць зібрання.

4. **Проблема ідентифікації.**

Частина правоохоронців на час сутичок та затримань піднімала козирки шоломів та, таким чином, закривала номери. Крім того, у той же період часу, було зафіксовано порушення закону щодо носіння жетонів із особовим номерним знаком.

5. **Залучення військових та парамілітарних муніципальних структур до охорони громадського порядку під час проведення мирних зібрань.**

Вперше групою громаського спостереження ОЗОН було зафіксовано ЗОП НГУ "Омега" під ас охорони публічного порядку на мирних зібраннях. Вони мають залучатись на такі ситуації як - *оперативне реагування на дії незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій, припинення терористичної діяльності, що пов'язані з підвищеним ризиком для життя та здоров'я військовослужбовців та потребують від особового складу високого рівня професійної підготовки.* В Україні частина 4 статті 17 Конституції забороняє використовувати збройні формування для обмеження прав і свобод громадян. Надання поліцейських повноважень службовцям нацгвардії також суперечить концепції розвитку сектору безпеки й оборони України, де затверджений перехід національної поліції від мілітаризованої до соціально-сервісної моделі. Теж саме стосується залучення комунальної установи "Муніципальна варта", діяльність якої законодавчо неврегульована.

Рекомендації Національній поліції України:

1. Провести службову перевірку за фактом незаконного застосування сили з метою травмувати людину під час затримань на вулиці
2. Провести службове розслідування за фактом перевищення службових повноважень правоохоронців, можливого незаконного затримання ряду учасників контракції для з'ясування всіх обставин.
3. Належним чином кваліфікувати злочини та правопорушення, які були здійснені учасниками контракції під час та після зібрань, з огляду на реальні факти щодо інтенцій та дій ймовірних правопорушників
4. Провести роз'яснювальну роботу з особовим складом щодо процедури проведення затримання осіб, які підозрюються у вчинені злочину чи адміністративного правопорушення, особливо в частинах, що стосуються пояснення підстав та причин затримання.
5. Провести роз'яснювальну роботу з особовим складом щодо процедури проведення поверхневої перевірки, зокрема щодо необхідності особи самостійно показувати речі правоохоронцям.
6. Взяти під належний контроль дотримання співробітниками/цями Національної поліції України, що залучаються до охорони громадського порядку під час мирних зібрань, правил носіння однострою та ЗУ «Про Національну поліцію України» у тих частинах, що стосуються носіння знаків розрізнення та спеціального жетона, видимості номерів на шоломах та заборони їх приховування.
7. Поступово зменшувати присутність військових формувань під час охорони громадського порядку на мирних зібраннях.

Фотогалерея

Спостерігачі/ки під час моніторингу

Прайд Хода 2021 на місці зібрання та місці завершення.

Учасники/ці контрзібрання на місці збору біля пам’ятника Пушкіну

ГРУПА
ДІАЛОГУ

ПОЛІЦІЯ

Правоохоронці та військовослужбовці під час охорони публічного порядку на зібраннях

Порушення правил проведення поверхневої перевірки на фільтраційних заходах

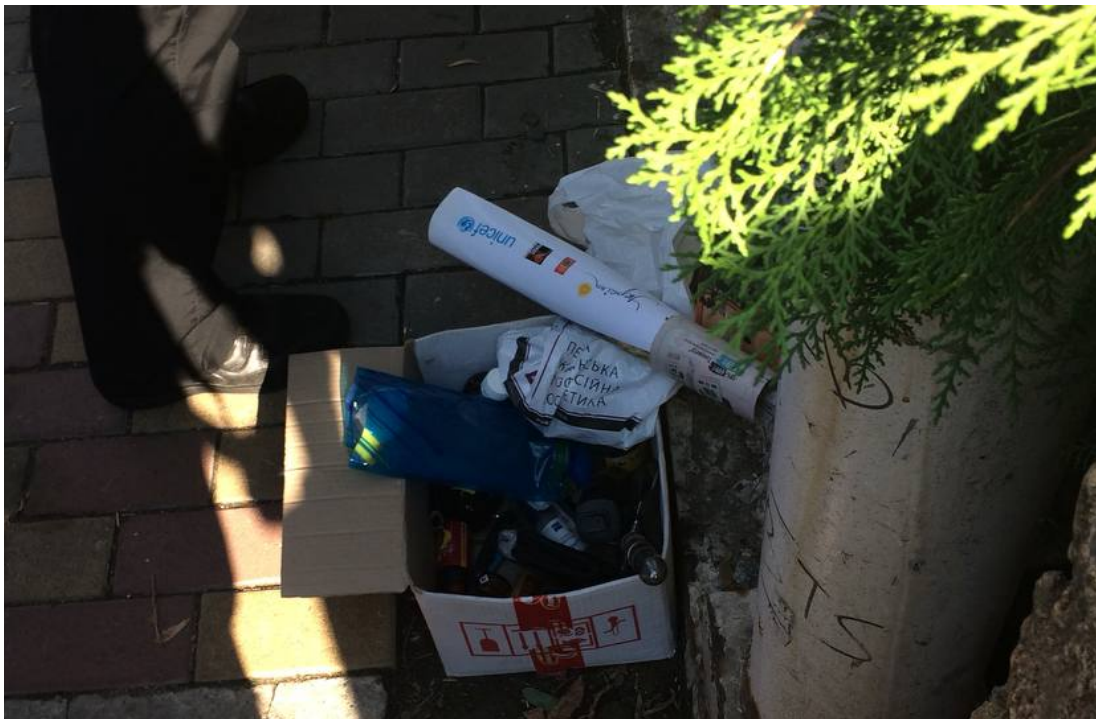

Вилучені під час фільтраційних заходів предмети в часників/ць перед запуском на локації Прайд Ходи

Представники ЗОП НГУ “Омега”

Співробітники у типовій для ЗОП НГУ “Омега” формі із шевронами поліції (ПОП)

Рятувальники ДСНС

Запалений фаєр, що був кинутий зі сторон контрзібрання у бік кордону поліції

Група швидкого реагування Червоного Хреста

Машини швидкої допомоги

Команда, що здійснювала моніторинг та підготувала звіт:

Катерина Помазанна

Вікторія Музика

Тамара Хурцидзе

Микола Пашковський

Ганна Попова

Діана Черненко

Сергіна Тарнавська

Любов Галан

У випадку будь-яких питань щодо звіту звертайтесь, будь ласка, на електронну пошту
ozon.monitoring@gmail.com

Звіт підготовлено групою громадського спостереження "Озон" / Центр Громадянських Свобод.

Відповідальна за випуск: Помазанна Катерина